

ВЕЛИКДЕНЬ — одне з найвизначніших християнських свят. Інша назва — Пасха. Дата святкування залежить від місячних фаз і весняного рівнодення. У 325 році на Нікейському церковному соборі ухвалили святкування Пасхи у першу неділю після весняного рівнодення (21 березня). У середині другого тисячоліття стало очевидним, що свято Пасхи зміщується до літа, оскільки припадає не після першої (весняної), а після другої повні. Церковна влада була змушена узгодити місячний і сонячний календарі.

Як свято Воскресіння, Пасха залежить від дати розп'яття Христа, що сталося за три дні до єврейської Пасхи, яку відзначають на чотирнадцятий день Нісана, першого місяця єврейського релігійного року (цей день припадає на весняне рівнодення або ж на наступний день). Проблема датування Воскресіння та Пасхи виникла у зв'язку з тим, що в Євангелії Матвій, Марко та Лука датували розп'яття відмінно від Іоана. Християнські церкви Східного Середземномор'я святкували Пасху на чотирнадцятий день Нісана незалежно від дня тижня, інші ж переносили на неділю у тиждень єврейської Пасхи. За григоріанським календарем Західна Церква встановила дату святкування Пасхи у неділю після повні, що наступала після весняного рівнодення. Якщо ж повня припадає на неділю, святкування відбувається наступного тижня.

Традиції підготовки та святкування

Звечора в усіх церквах відбувається відправа, вдосвіта священники освячують принесені паски, крашанки (писанки) тощо. Великдень відзначають у першу неділю після весняного рівнодення і повного місяця — саме через цю обставину вважають, що початки свята сягають дохристиянських часів і пов'язані із весняно-аграрною магією. До Великодня готувалися заздалегідь. Дівчата протягом Великого посту виготовляли писанки, якими обдаровували юнаків, хрещених батьків, похресників. Чоловіки у Чистий четвер виготовляли страсні (громничі) свічки.

Напередодні свята фарбували значну кількість

крашанок, але найбільше уваги приділяли виготовленню обрядового хліба — пасок («баб»). Для цієї мети заготовляли дрова з певних порід дерева, пшеничне борошно. Під час виготовлення пасок дотримувалися дійств, пов'язаних із вичиненням, вимішуванням тіста та випіканням обрядового хліба. За свідченням старожилів, в Україні виготовляли понад сорок різновидів пасок. У Чистий четвер випікали жовті обрядові «баби», білі готували у п'ятницю, чорні — у суботу. Жовті «баби» — найбільші й найважливіші, вчиняли з пшеничного борошна на яєчних жовтках, вони призначалися сонцю й небу, білі — покійникам і повітрю — «щоб не приносили лиха й смерті», чорні — господарям і людям, тобто родючій землі.

Великодні розваги та обряди

Напередодні Великодня на вигонах чи неподалік церкви розпалювали вогнища, які горіли всю ніч. В оселях не гасили лампадок; на Поліссі протягом ночі оживлювали посвітач (кабицю) — спеціальний пристрій для освітлення житла за допомогою лучини. Вдосвіта після освячення пасок виносили на горище посвітача, де він перебував до Семена (14 вересня). Перший день Великодня був початком дівочих хороводів — веснянок, гаївок. В обідню пору дівчата у святковому вбранні розважалися довкола церкви. Зазвичай грали в «Жучка»: юнки попарно ставали одна до одної обличчям, схрещували обидві руки, а по них, як по місточку, проходила маленька дівчинка або хлопчик.

Другий день свят — «поливальний понеділок». Хлопці спеціальними пристроями скроплювали дівчат водою, а ті дарували їм писанки. Цей звичай має дохристиянське походження і репрезентує магічне уявлення про очисну функцію води. Великодні свята пов'язані із культом пращурів. Вважалося, що в цей час душі померлих тимчасово провідують родичів. На кладовищах організовували поминальні трапези, де обов'язково мали бути паски та крашанки. У давнину прибирали могили і влаштовували поминки навіть біля невідомих поховань, щоб зберегти пам'ять про предків.

В. Т. Скуратівський

Бібліографічний опис:

Великдень / В. Т. Скуратівський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-32711>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).